

СПРАВА «ГОЛОВЧУК ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF GOLOVCHUK v. UKRAINE)

(Заяви № 16111/19 та № 4737/21)

Стислий виклад рішення від 27 березня 2025 року

У 2008 році Верховна Рада України обрала заявницю на посаду судді Вищого адміністративного суду України (далі – ВАСУ) безстроково. 02 червня 2016 року Верховна Рада України прийняла новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402 (далі – Закон України «Про судоустрій»). Закон України «Про судоустрій» передбачав, що новий Верховний Суд (далі – ВС) виконуватиме і функцію касаційного перегляду справ і складатиметься з Великої Палати Верховного Суду, Касаційного адміністративного суду (далі – КАС), Касаційного господарського суду, Касаційного кримінального суду, Касаційного цивільного суду. Старий ВСУ та три суди касаційної інстанції припиняли свою діяльність та ліквідовувалися у встановленому законом порядку, а судді судів, що підлягали ліквідації (включаючи ВАСУ), до припинення діяльності мали статус, права та гарантії, визначені попереднім Законом України «Про судоустрій» та право брати участь у конкурсі на посади суддів нового ВС. 18 лютого 2020 року рішенням Конституційного Суду України положення Закону України «Про судоустрій» в частині про припинення діяльності старим ВСУ та утворення нового ВС, були визнані неконституційними. Однак Конституційний Суд України не висловив позиції щодо продовження професійної діяльності суддів трьох касаційних судів, включаючи ВАСУ, робота яких також була припинена внаслідок оскаржуваних законодавчих змін. 27 липня 2017 року Вища кваліфікаційна комісія суддів (далі – ВККС) визначила результати заявниці в конкурсі на посади суддів у новому ВС: її було визнано такою, яка підтвердила здатність здійснювати правосуддя як суддя, але вона посіла 46-те місце у списку кандидатів на тридцять вакантних посад в Касаційному адміністративному суді (далі – КАС) у складі нового ВС. 22 березня 2018 року новий ВС у складі колегій суддів КАС відмовив у задоволенні позову заявниці про оскарження рішення ВККС щодо визначення її результатів у конкурсі. Він зазначив, *inter alia*, що повноваження ВККС були дискреційними і жоден інший державний орган, навіть суд, не міг втручатися у здійснення нею повноважень щодо оцінювання та відбору кандидатів на посади суддів. Це рішення було залишено без змін Великою Палатою нового ВС. 17 травня 2018 року ВККС рекомендувала перевести заявницю до колегії суддів Одеського апеляційного адміністративного суду. Цю рекомендацію не було розглянуто Вищою радою правосуддя (далі – ВРП), оскільки цей суд припинив діяльність після ліквідації Президентом України у грудні 2017 року. З того часу не було жодних подальших рекомендацій чи рішень щодо переведення заявниці до іншого суду. 02 серпня 2018 року ВККС оголосила другий конкурс на додаткові сімдесят вісім посад суддів у новому ВС. Заявниця взяла участь у конкурсі, але її було визнано такою, що не підтвердила свою здатність

здійснювати правосуддя як суддя в цьому суді, тому її участь було припинено без присвоєння їй рейтингу. Цей конкурс завершився у 2019 році. У період з листопада 2019 року до червня 2023 року ВККС не здійснювала своїх повноважень через відсутність членів. Тим часом заявниця продовжувала зберігати статус, заробітну плату та пільги судді ВАСУ до її відставки у зв'язку з достроковим виходом на пенсію 08 лютого 2024 року. До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявниця скаржилася за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на порушення принципу незмінності суддів і, таким чином, на незаконне втручання в її право на повагу до приватного життя у зв'язку з тим фактом, що після ліквідації ВАСУ, в якому вона працювала суддею, її незаконно зобов'язали брати участь у конкурсі на посади в новому ВС, і, успішно не пройшовши цей конкурс, вона була *de facto* усунена від виконання своїх суддівських функцій; за пунктом 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з позбавленням заявниці права на доступ до суду. Скаргу заявниці за статтею 13 Конвенції на відсутність ефективних засобів юридичного захисту для оскарження ситуації, в якій заявниця не могла виконувати свої суддівські функції, Європейський суд вирішив розглядати за пунктом 1 статті 6 Конвенції як скаргу на відсутність доступу до суду. Заявниця також скаржилася за пунктом 1 статті 6 Конвенції на несправедливість судового провадження щодо її неуспішної участі в конкурсі на посади в новому ВС та за статтею 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8 Конвенції на те, що її було піддано інакшому поводженню порівняно із суддями судів нижчих інстанцій, яких не змушували брати участь у конкурсі на посади в новому ВС як умову продовження здійснення ними правосуддя. Щодо порушення статті 8 Конвенції. Європейський суд зауважив, що приватне життя заявниці було дуже значною мірою порушено через позбавлення її можливості виконувати свої суддівські функції, і тому вважає, що оскаржувані заходи становили втручання в право заявниці на повагу до її приватного життя у розумінні статті 8 Конвенції. Європейський суд, посилаючись на свої висновки в рішенні у справі «Гуменюк та інші проти України» (*Gumenyuk and Others v. Ukraine*), вказав, що оскаржувані заходи значно обмежили можливість заявниці влаштуватися на іншу роботу або розвивати свою кар'єру, оскільки вона продовжувала мати суддівський мандат, який перешкоджав їй займати інші посади до розв'язання питання про її працевлаштування в національній судовій системі. Таким чином, це питання мало значні наслідки для приватного життя заявниці до її відставки в лютому 2024 року. Європейський суд зазначив, що з нормативно-правової бази було зрозуміло, що три касаційні суди, у тому числі ВАСУ, де заявниця обіймала посаду судді, припинять свою діяльність та будуть ліквідовані, а судді цих судів матимуть право брати участь у конкурсі на посади в новому ВС, де судді призначатимуться на конкурсній основі. Тому судді трьох ліквідованих касаційних судів (включаючи ВАСУ) не могли очікувати автоматичного переведення до нового ВС, найвищого суду загальної юрисдикції у судовій системі України, без участі в конкурсі. Заявниця ніколи не відмовлялася від переведення як такого та виконала

вимогу щодо оцінювання під час свого першого конкурсу на посади у новому ВС, тому її суддівський мандат, включаючи статус, права та гарантії судді, було підтверджено. Європейський суд також зазначив, що заявниця не перемогла у двох конкурсах на посади в новому ВС. Тим не менш, щодо таких ситуацій реформа 2016 року прямо передбачала переведення суддів до інших судів. Ця можливість, у поєднанні з тим фактом, що заявниця підтвердила свою здатність здійснювати правосуддя як суддя і таким чином зберегла статус та пільги судді, означає, що закон не передбачав ситуації, в якій особа, яка опинилася в становищі заявниці, не отримала б нового призначення на посаду судді. Тому національне законодавство слід тлумачити в тому значенні, що заявниця мала право на таке призначення, що відповідало б принципу незмінності суддів — ключовому елементу для підтримання незалежності судової влади та довіри суспільства до неї. Європейський суд зауважив, що в період з грудня 2017 року до грудня 2023 року питання про переведення заявниці на посаду в суд нижчої інстанції повністю перебувало у компетенції ВКС та ВРП. Однак ці органи державної влади не зробили жодної пропозиції щодо переведення заявниці до іншого суду протягом цього значного періоду часу: спочатку — через ліквідацію апеляційного суду, який спочатку пропонувався як альтернатива для заявниці; потім — з невідомих причин; і зрештою — через припинення функцій ВКС. Заявниця не несла відповідальності за жодну з цих подій. Крім того, з формулювання законодавства неясно, чи могла вона ефективно оскаржити бездіяльність у своїй справі, оскільки оскарженню підлягала лише пропозиція про переведення. Ситуація, в якій опинилася заявниця, важко узгоджувалася з принципами юридичної визначеності та незалежності судової влади, оскільки вона була позбавлена можливості здійснювати свої суддівські функції протягом шести років через непереведення її національними органами влади до іншого суду. Європейський суд вказав, що наведених міркувань достатньо для висновку, що втручання в права заявниці не відповідало вимогам законності для цілей Конвенції і що немає необхідності розглядати питання про те, чи переслідувало таке втручання «законну мету» або чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві» та констатував порушення статті 8 Конвенції. Щодо порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. Посилаючись на своє рішення «Гуменюк та інші проти України» Європейський суд наголосив, що «право на доступ до суду є одним з основоположних процесуальних прав для захисту представників судової влади, і заявники в принципі повинні були мати прямий доступ до суду у зв'язку з їхніми твердженнями про незаконне перешкоджання їм у виконанні суддівських функцій». Європейський суд не зрозумів, яким чином проголошені цілі судової реформи (забезпечення справедливого судочинства та прискорення розгляду справ на національному рівні шляхом реорганізації вищих судів України) «могли бути досягнуті шляхом обмеження доступу заявників до суду у зв'язку з їхніми скаргами на перешкоджання виконанню ними суддівських функцій». З огляду на це Європейський суд дійшов висновку, що «відсутність доступу до суду не була

обґрунтовано пропорційною законній меті, яку вона переслідувала». Європейський суд вказав, що національне законодавство не надавало заявниці можливості подати позов для оскарження її *de facto* усунення від виконання суддівських функцій, і не було об'єктивного обґрунтування для позбавлення її доступу до суду з точки зору необхідності забезпечення незалежності судової влади. Наведених міркувань достатньо для висновку Європейського суду, що заявниця не мала доступу до суду для оскарження факту перешкоджання їй у виконанні її суддівських функцій і така відсутність доступу до суду не була розумно пропорційною законним цілям, які переслідувалися. Отже, було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю у заявниці доступу до суду для оскарження неможливості тривалий час здійснювати правосуддя як суддя. Щодо інших скарг заявниці, Європейський суд зазначив, що він розглянув основні юридичні питання, порушені у цій справі, і немає потреби розглядати питання прийнятності та суті решти скарг.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Вирішує об'єднати заяви;
2. Оголошує прийнятними скарги за статтею 8 Конвенції та пунктом 1 статті 6 Конвенції, а решту скарг у заяві – неприйнятними;
3. Постановляє, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з правом заявниці на доступ до суду;
4. Постановляє, що було порушено статтю 8 Конвенції;
5. Постановляє, що немає потреби розглядати прийнятність та суті решти скарг; 6. Постановляє, що:

(a) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявниці такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу: (I) 5 000 (п'ять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди; (II) 3 000 (три тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявниці, в якості компенсації судових та інших витрат;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.